

A debreceni Megyei Minőségvizsgáló Intézet (1950-1969)

Gönczy Árpád

Érkezett: 2004. április 6.

Magyarországon a második világháború befejezése után a mezőgazdasági és az élelmiszeripari termelés szétválik, kialakul az élelmiszer-nagyipar.

Az addig viszonylag egységes hatósági élelmiszer-ellenőrzés mezőgazdasági (Országos Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet, OMMI), élelmiszeripari (mezőgazdasági vegykísérleti, törvényhatósági vegyvizsgáló állomások) és kereskedelmi (Állami Kereskedelmi Felügyelőség, ÁKF és Kereskedelmi Minőségellenőrző Intézet, KERMI) ellenőrzésre válik szét. Így szinte elkerülhetetlenül az egyes ágazatok között, de még az egyes ágazatokon belül is párhuzamos ellenőrzések folynak. Emiatt a hatósági élelmiszer-ellenőrzés gazdaságtalan és nem elég hatékony.

A mezőgazdasági vegykísérleti és a törvényhatósági vegyvizsgáló állomások (1) jogutóda 1950-től a Fővárosi Vegyészeti és Élelmiszervizsgáló Intézet (FŐVEGY) kivételével a békéscsabai, debreceni, győri, kalocsai, kaposvári, kecskeméti, miskolci, pécsi, székesfehérvári, szombathelyi megyei, ill. a szegedi városi minőségvizsgáló intézet. Az elnevezés nem szerencsés, mert nem sokat árul el az intézetek tevékenységének tárgyáról. Így nem véletlen, hogy a debreceni intézetet egyszer csak versek „minőségvizsgálatára” kéri fel.

A megyei, városi minőségvizsgáló intézetekről

Az intézetek az Élelmezési Minisztérium (1950), 1952-től az Élelmiszeripari Minisztérium, 1957-től az Élelmezésügyi Minisztérium, 1967-től a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium valamelyik főosztályának szakmai és a székhely szerinti illetékes megyei tanács vb elnökhelyettese, később osztályvezetőjének felügyelete, területi irányítása alatt állnak.

A személyi és dologi kiadások fedezetét az illetékes megyei tanács költségvetésében biztosítják, és ide folynak be a vizsgálati, szakértői stb. díjakból származó bevételek is. Az állomások alkalmazottainak átvételéről a miniszter és pénzügyminiszter egyetértésével a belügyminiszter dönt. Az intézetek vezetőit a miniszter egyetértésével a területileg illetékes megyei tanács nevezi ki. A működési terület akár több megyére is kiterjedhet.

Az intézetek feladata:

- élelmiszeripari üzemek műszaki és élelmiszer-higiéniai ellenőrzése, helyszíni vizsgálatok, mintavétel;
- hazai fogyasztásra szánt és export élelmiszerek laboratóriumi vizsgálata, minősítése;
- vizsgálatok végzése élelmiszeripari vállalatok közötti minőségi viták esetén;
- a működési körzet szerinti megyei tanácsok külön-külön megbízása alapján üzletek, vendéglátóhelyek helyszíni ellenőrzése, szükség szerint mintavétel és laboratóriumi vizsgálat fagylalt, kávéital (presszókávé), borhigítványok (fröccs), háztartásvegyipari és kozmetikai cikkek stb. esetében.

Az ellenőrzéseket az Élelmiszer-törvény (1895. XLVI. tc., később az 1958. 27. tvr.) és végrehajtási jogszabályaik, valamint a vonatkozó szabványok alapján végzik.

Amennyiben a vizsgálatok szerint az élelmiszer nem felel meg az előírásoknak, akkor a hiba súlyosságától és az előfordulás gyakoriságától függően az intézet javaslatára a minisztérium elrendelheti az árcsökkenést, az átdolgozást (ha a vizsgált élelmiszer fogyasztása egészségügyi károsodást nem okozhat) vagy megsemmisítését. Emellett szabálysértési vagy büntetőeljárást is kezdeményezhet. Az intézetek 1958-tól maguk döntenek a minőségcsökkenés mértékéről, valamint ötszáz forintig az átdolgoztatásról vagy megsemmisítésről. A hibás élelmiszert előállító az intézetnek köteles a vizsgálat díját megfizetni.

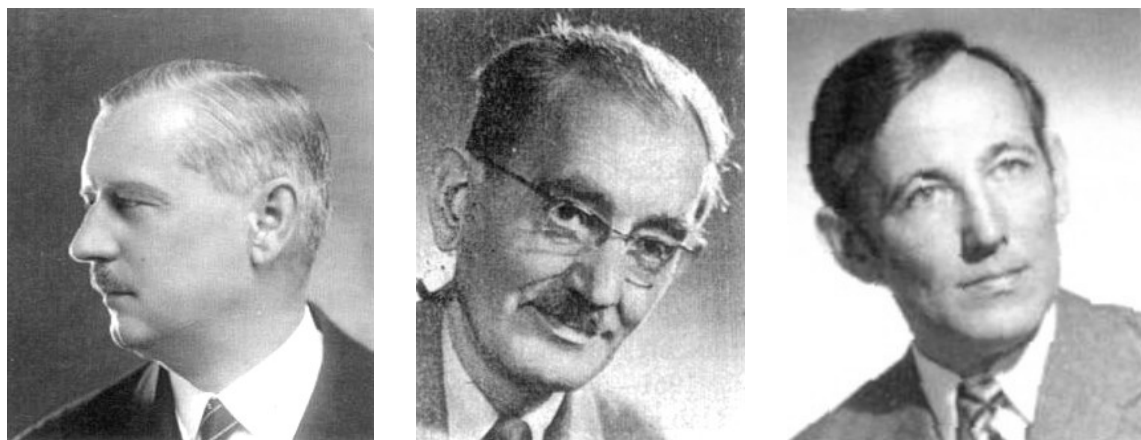
A debreceni Megyei Minőségvizsgáló Intézet a jogutód intézmény (2) székhelyén (Debrecen Tóthfalusi Sándor, előzőleg Dégenfeld, jelenleg Dósa nádor tér 2.) jön létre, amely a minisztérium és a Hajdú-Bihar megyei Tanács V.B. irányítása és felügyelete alatt áll. Működési körzete: Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megye és Szolnok megye tiszafüredi járása. Az intézet vezetője (megyei üzemvezető főmérnök) 1950 márciusának végéig dr. Varga István a jogelőd intézmény vezetője, helyettese dr. Lutter Béla.

Intézetvezető (igazgató): Dr. Lutter Béla (1950-1967)

Helyettese dr. Varga István, 1959-től Szentjóni Ottó.

Az intézet létszáma 9 fő: egy-egy vezető, vezetőhelyettes, mérnök, két-két technikus, irodakezelő, kisegítő-takarító. Ez az időszak végére tizenöt főre nő.

Az szakemberek az élelmiszeripar tizenöt ágazatának termékeit ellenőrzik. A kis létszám miatt egy-egy szakember több, lehetőleg rokon ágazat termékeit vizsgálja, minősíti. Egy és ugyanaz a szakember veszi a mintát, vizsgálja, minősíti a helyszínen és a laboratóriumban.

1. ábra: Dr. Varga István, Dr. Lutter Béla és Szentjóni Ottó

Az intézet vezetője csak a jelentősebb vizsgálatokkal foglalkozik pl. rendőrségi, bírósági ügyek. Viszont az ő feladata a munkatársak vizsgálati eredményei alapján a szakvélemények elkészítése. Országosan nagy ellenkezést vált ki dr. Lutter Bélának az a javaslata (amely végül is az 1980-as években mégis megvalósult), hogy a helyszíni és a laboratóriumi vizsgálatokat más-más szakember végezze.

Az intézet az épület emeleti, a Tüdőgondozó Intézet pedig a földszinti részt bérlő a Debrecen Megyei Jogú Város Tanácsától. Sokan a két intézmény egy épületben való működését – a fertőzésveszélyre tekintettel – összeférhetetlennek tartják.

Az épület szerkezeti elemeinek teherbíró képessége – a szakértők szerint a tér nagy gépkocsiforgalma miatt – jelentősen csökken, a falak megrepedeznek (1954). A víz-, csatorna-, gáz-, elektromos hálózat elavult. Az intézeti munka mennyisége rohamosan nő, emiatt egyre gyakoribbak a nagykárt okozó meghibásodások (pl. a csatorna eldugulása a földszinten lévő röntgenberendezés elázásához vezetett). Sok a korszerűtlen, hatósági vizsgálatra már nem alkalmas berendezés, eszköz, felszerelés; műszer viszont gyakorlatilag alig van. A szűkös tanácsi költségvetésből nem jut felújításra, cserére. A minisztérium 1966. végére kb. hatszázezer forint költséggel polgári védelmi célokra radiológiai laboratórium kialakítását, ezzel egyidejűleg belső felújítást engedélyez. A munkákat 1967-ben kezdik el.

A szakemberek a vidéki ellenőrzésekre általában vonattal vagy külön engedély esetén autóbusszal, esetenként a tejbegyűjtő kocsikkal utaznak. A szárnyvasutak rossz csatlakozása, a nagymennyiségű minta kézi szállítása miatt a vidéki ellenőrzések időrablók és fáradságosak. A megyei tanács 1967-ben egy használt személygépkocsi vásárlását engedélyezi. Így nagyobb gyakorisággal több üzemet, üzletet, vendéglátóhelyet stb. lehetett ellenőrizni.

Közös ellenőrzésekre kerül sor a Hajdú-Bihar megyei Közegészségügyi-Járványügyi Állomás (KÖJÁL), a Húsipari Állatorvosi Ellenőrző Szolgálat (HÁESZ), az ÁKF és a KERMI szakembereivel. A munkatársak évente 3000-5000 mintát vesznek és 5000-15000 vizsgálatot végeznek.

Az éves bevétel alig százezer, a kiadás viszont több mint nyolcszázezer forint. A bevétel a szükségesnél gyakoribb ellenőrzéssel ugyan növelhető lett volna; ez azonban etikailag kifogásolható, de a szakember-létszám amúgy sem tenné lehetővé.

A miniszter, a belügyminiszter félévenként és munkakörönként legfeljebb egy-két napos intézetek közötti tapasztalatcserét engedélyez, amelyet azonban a szakemberek a létszámhiány miatt többnyire nem tudnak igénybe venni.

Az intézet könyvtárát, amely jelentős számú hazai, külföldi könyvvel, szaklappal stb. rendelkezik, 1964-től bevonják az országos mezőgazdasági könyvtári hálózatba.

Jelentősebb szakirodalmi munkássága dr. Lutter Bélának van, mert ő egyúttal Kossuth Lajos Tudományegyetem Természettudományi Kar Alkalmazott Kémiai Tanszék vezetője is. A teljesség igénye nélkül pl. a búzasikér minősége (1950), a sikéreképződés mechanizmusa (1957), korszerű vizsgálati módszerek (1961), Kémiai (és élelmiszeripari) technológiai és áruismeret stb. egyetemi jegyzet (1954). 1957-től haláláig az Élelmiszervizsgálati Közlemények szerkesztőbizottságának tagja.

Dr. Lutter Béla 1967. február 3-án közúti baleset következtében elhunyt. Az intézet vezetését igazgatóhelyettesként, majd megbízott igazgatóként Szentjóni Ottó látja el. Dr. Kaskötő Zoltánt 1968. március 1-től nevezik ki igazgatónak.

Igazgató: Dr. Kaskötő Zoltán (1968-1969)

Helyettese 1968. szeptember 1-től Gönczy Árpád.

A létszám, a pénzügyi és adminisztrációs stb. munkák folyamatos növekedése miatt Fehér Erzsébet gazdasági előadót 1969. végén gazdaságvezetői feladatokkal bízzák meg.

A belső átalakítási, felújítási munkák lassan haladnak. Közérdekből ugyanis a laboratóriumi munkákat csak esetenként lehet szüneteltetni rövid ideig, de a falak, a padlózat stb. bontása közben újabb hibákat is találnak. Emiatt a tervezetthez képest más megoldásokat kell keresni.

A radiológiai részleg (laboratórium, mérőszoba, fekete-fehér öltöző stb.) mellett robbanásbiztos extraháló helyiséget, mosogatót, könyvtárszobát, továbbá nem elég tágas, de tárgyalásra azért alkalmas igazgatói, igazgatóhelyettesi irodát alakítanak ki. Felújítják a többi laboratóriumot, korszerűsítik a víz-, csatorna-, gáz-, elektromos hálózatot. A munkálatokat 1968. végére fejezik be. A költségek a tervezett több mint háromszorosára nőttek (kb. kétmillió forint). Közben kb. háromszázezer forint értékű használhatatlan berendezést, eszközt selejteznek ki. Ezek kisebb része még iskoláknál demonstrációs célra alkalmas volt.

Elkészül a Szervezeti és Működési Szabályzat.

Megszervezik a jogszabály-, szabvány- és folyóirat-figyelő szolgálatot.

Az intézet állománycsoportjai:

- vezetők: igazgató, igazgatóhelyettes, gazdaságvezető,
- ügyintézők: laboratóriumvezetők, önálló és beosztott technikusok, gazdasági előadó,
- ügyviteli ellátók: leíró adminisztrátorok,
- kisegítők: gépkocsivezető, mosogató, fűtő, takarító.

A tűz- és munkavédelmi, gépkocsielőadói, műszer-, vegyszer-, szabvány felelősi és könyvtárosi stb. feladatokat a műszaki szakemberek (mérnök, technikus) látják el szerény munkabéremelés ellenében. Az intézetben 1969-ben már 21 főfoglalkozású (igazgató, igazgatóhelyettes, gazdaságvezető, tizenöt ügyintéző, egy ügyviteli ellátó, két kisegítő) és két részfoglalkozású dolgozik. 1968 végétől azok a szakemberek, akik az élelmiszerek érzékszervi (pl. íz, szag) vizsgálatával foglalkoznak 20 %, a sugárártalomnak kitett munkahelyen dolgozók 30 % veszélyességi pótlékban részesülnek.

A felújítási munkák okozta problémák ellenére, igaz az előző időszakhoz képest nagyobb létszámmal, évente négy-ötezer (a legkritikusabb 1968. évben több, mint ötezerhatszáz) mintát vizsgálnak meg.

Az élelmiszerek minősége nem megfelelő. Ennek oka részben, hogy az üzemek elavult gépekkel, berendezésekkel, felszerelésekkel, technológiákkal stb. dolgoznak, az alig megalakított üzemi minőségellenőrző szervezetek (MEO, MECS stb.) szakembereinek nincs elég gyakorlatuk, vezetőik nem mindig merik a rossz minőségű élelmiszer kiszállítását megtiltani. A hatósági élelmiszer-ellenőrző szervek az akkori szervezeti, személyi, gazdasági és létszám feltételek mellett nem tudtak hatékonyan működni. Ez utóbbin a minisztérium kisebb-nagyobb átszervezésekkel próbált segíteni. Ezek azonban nem lehettek eredményesek, mert a különböző minisztériumok intézményeinek tevékenységével nem mindig voltak összhangban. Ugyanis ezek tevékenységét nem egyidejűleg és együttesen vizsgálták.

A megyei, városi minőségvizsgáló intézetek Igazgató Tanácsa 1969. december 8-án Debrecenben tartja rendes ülését. Az ülés napirendjén szerepel egy új minőségfelügyeleti rendszer létrehozása. A rendszer egyik tervezője és az ülés előadója dr. Szilágyi József, a minisztérium főosztályvezető-helyettese. A cél, hogy legyen minden megyében olyan korszerűen felszerelt, kiváló és nagy gyakorlattal rendelkező szakembereket foglalkoztató, egységes igazgatási, műszaki, gazdasági, pénzügyi, ügyviteli stb. elveken, gazdaságosan és hatékonyan működő intézet. A létesítendő megyei (fővárosi) élelmiszerellenőrző és vegyvizsgáló intézetek feladata lenne a hamisítások megelőzése, leleplezése, az élelmiszer-előállítók minőségpolitikájának kialakításának és megvalósításának elősegítése.

Irodalom

1. Gönczy Á.: A magyarországi hatósági élelmiszer-ellenőrzés kialakulása és rövid története és Arcképek a magyar hatósági élelmiszer-ellenőrzés történetéből (1970-1993) Élelmiszervizsgáló Közlemények Különszám Budapest, 1993.
2. Gönczy Á.: A debreceni Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomás (1894-1949) Debreceni Szemle VII. (1999.) 1. 80-95.
3. Gönczy Á.: A debreceni Megyei Élelmiszerellenőrző és Vegyvizsgáló Intézet (1970-1982) Élelmiszervizsgáló Közlemények XLVIII. (2002) 1-2. 57-68.